

MAHALLELER NEDEN YAZILMALI, NASIL YAZILMALI? - I-

Mahalle, Arapça "Hulul" kökünden ism-i mekân-ism-i zaman olup, manası hulul edilen, girilen yer demektir.

Genellikle bütün tarihî mahalleler bir cami, mescit veya bir zaviye etrafından kurulan meskenlerden meydana gelir. Meselâ Saray Bosna, bir zaviye etrafında oluşmaya başlamış, bir buçuk asra varmadan Koca Saray Bosna çıkmıştır ortaya. Tarih boyu Selçuklu ve Osmanlı topraklarında bu hep böyle olmuştur.

Zamanla gelişen mahalleler semtleri, semtler de şehirleri oluşturur. Büyüyen mahalleler, mahallede mevcut tarihî bir eserin veya tarihî bir şahsın adıyla yeni mahallelere bölünür. Konya'da bunun örnekleri çoktur. Mesela asırlar boyu hayatini koruyan sur içinde mevcut Hacı Emir mahallesi 19. yüzyılda, mahallede mevcut üç mescit adıyla Baba Sultan Tercümen ve Zenburi mahallelerine bölünmüştür.

Mehmet Ali UZ

Konya bir başkentti. Konya sırasıyla Selçuklu'nun, Karamanoğlu'nun ve Osmanlı'nın izlerini taşırdı. 18. yüzyıl ortalarında Konya'nın 16 yüzyıla göre üç aşağı beş yukarı fazla bir değişikliği yoktu. Konya'da, 120-130 yıl, özellikle son elli yıl içerisinde büyük değişiklikler oldu. Köroğlu'nun, "Delikli demir icat oldu, mertlik bozuldu" dediği gibi demir ve çimento kullanımını yaygınlaşınca, tarihî şehrin dayanma gücü kırıldı. Beş on abide eser dışında başka tarihî yapı ve doku bırakılmadı. Surlar başta olmak üzere hepsini kendi ellerimizle yerle bir ettik. 20. yüzyıl başlarından itibaren yol geçirmek, meydan ve yeşil alan açmak için yıktığımız tarihî eserlerin ve dokunun bir listesini vermeye kalksak sayfalar tutar. Sanat Mektebini yapmak için, Kanunî dönemi eseri bedesteni yıkmak da ayrı bir cinayetti. Sanki Konya'da sanat mektebi yapılacak başka yer yoktu. Gazi İlkokulu'nun yeri de öyle...

Eskiden hiç bir toplumda olma-

yan ve bütünlük arzeden bir mahalle kültürümüz vardı. Şimdi bu da kalmadı. Tabiatıyla mahalle kalmayınca kültür de kalmıyor.

Mahallelerde yaşananlara kısaca bir göz atalım. Eskiden mahallelerde zadesanı, çok zengini, az zengini, orta hallisi, fakiri, meşhur olanı, olmayanı aynı mahallede yaşardı. Biri birinin hâlinen anlayan mütecanis bir toplum vardı. Bu kültür toplumu ayakta tutuyordu.

1950'li yıllardan itibaren mahallelerde çözülme başladı. Zenginler Meram'a, İstasyon Caddesi'ne, Nalçacı'ya, Zindankale çevresine bir kısmı da Konya dışına taşındı. Günümüzde Konya'nın hiçbir mahallesi, hatta sokağı Konya'nın eski mahallesi ve sokağı değildir artık.

Günümüzde Konya'nın zengini, tanınmış insanları girişleri güvenlikçilerin kontrolünde çok katlı, komşuluk münasebetlerinin tamamen koptuğu siteleri tercih etmeye başladı. Kentsel Dönüşüm projelerinin uygulandığı alanlar da bu duruma yakın. Bunlar modern gelişmeler, fakat modernlikle tarihilik ayrılmalı, tarihî bölgelere

ve dokuya zarar verilmemeli idi.

Bir zamanlar Baba Sultan Mahallesini inceliyordum. Mahallenin tarihî belgelerdeki durumunu tespit ettikten sonra bir de mahallenin eski sakinleri ile görüşmek için mahallenin mescidine gittim. Zira mahallenin en yaşlı sakinlerini ancak mahalle mescitlerinde toplu olarak bulabilirsiniz. Namazdan sonra konuştuğum yaşlıların hiç birisi mahallenin 20-25 yıl öncesini bile bilmiyordu. Hemen hemen hepsi mahalleye sonradan gelip yerleşmişlerdi. Ben ise hiç olmazsa, mahallenin 40-50 yıl öncesine inmek, eskiden mahallede Konya'nın meşhurlarından kimler vardı. Burada hangi tanınmış aileler oturmuştu. Mahallenin yetiştirdiği değerli şahsiyetler kimlerdi, son yarım asır içerisinde mahallede ne gibi değişiklikler olmuştu. Ben bunları öğrenmek istiyordum. Bilir diye gönderdikleri şahıs da sadra şifa olamadı.

Cumhuriyet döneminde tarihî tahribat daha da hızlandı. Konya'da kırkın üzerinde kabristan; cami, mescit, türbe ve zaviye çevrelerinde onlarca hazire vardı. Mevlâna Haziresi dahil bütün hazireler, birkaçı dışında bütün kab-

ristanlar kardırıldı. Lârende Caddesi'ndeki Miski Emir Türbesi, Mescidi, Zaviyesi ve Kabristanı yok edilip yeri parsellenerek satıldı. Şimdi üzerinde dükkân ve ticarethaneler var. Konya'da ne kadar Selçuklu dönemi türbesi varsa bunlar da çevresindeki arazilerle birlikte özel şahıslara satıldı. Şeker Furuş Türbesi, beş yolda iki türbe, Sebhavan Türbesi, Şeyh Osman Rumi türbesi ve Söylemez Türbesi bunlardan birkaçı. Bu tarihî türbeler, kiler, odun-kömürlük ve ahır olarak kullanıldı. İplikçi Camii'nin kuzey kapısının girişinde caminin baninin kabri vardı. Ne zararı vardı da kaldırıldı anlamak mümkün değil.

Kabristanlar bir milletin tapu senetleri olarak kabul edilir. Bu sebeple bir ülkeye giren düşman ilk önce kabristanları yok eder. Düşman bunları düşmanlığından yapıyor, biz niye yaptık bunları? Hadi kabristanları yok ettik, tarihî şahsiyetlere ait kabir taşlarını bari muhafaza etse idik ya... Bunu da yapmadık, kabir taşlarını lâğım kapağı olarak kullandık. Şimdi bunların hepsi yer altında kaldı.

Son değişiklikle mahallelerin birleştirilmesi meselesi işleri daha da çıkmaza soktu. Şehrin geçmişle irtibatını kopardı. Selçuklu dönemine kadar giden pek çok mahalle adının bir anlamı vardı. Bir kaç yıl içerisinde bu tarihî mahallelerin hepsi unutulacak. Konya'ya bundan daha büyük bir kötülük yapılamazdı.

Sadece mahalle isimlerinin değil, sokak isimlerinin bile rastgele konmadığına defaatle şahit oldum. Kalenderhane Mahallesi'nde, Gömeçhane Türbesi'nin güneyinde Fenari Hamamı adında bir hamamla

medresenin bulunduğu eski kayıtlarda geçer. Hamam kalıntıları yer altında kalmış. Hamamın yerini tespit etmeye çalışıyordum. Araştırmalarımda mevcut sokakları da gözden geçiririm. Ayşegül-Nesrin İlköğretim Okulu'nun önündeki sokak, Hamam Sokak adını taşıyordu. Bu sokak adı rastgele konmamıştı. Demek ki, bu sokak ismi konduğu zaman hamam harabesi bu sokak içerisinde mevcuttu.

Hz. Mevlâna'nın Evi ve Medresesi'nin yerini tespit ettiğimizde, tapu kayıtlarında medresenin kuzeyindeki sokağın adının Saray Sokak olduğunu gördüm. Bu sokak sonradan Ahmet Özdemir Sokak olarak değiştirilmiş. Tarihî Akıncı Baba Camii ve Türbesi, Rektörlük Binası'nın güney doğusunda idi. Türbe ve mescit, kırklı yıllara doğru yıkılarak Kız Öğretmen Okulu bahçesine dahil edildi. O çevrede bir de Akıncı Konağı'nın olduğu biliniyordu. O saray da, bu sokağın yakınında bir yerlerde idi ki, sokak bu isimle anılıyordu. Örnekler çoğaltılabilir.

Şimdi Parsana diye bir mahalle olmadığı gibi, sur içi mahallelerinden, Kalecik, Kalecelp, Kürkçü, Mücellit (nam-ı diğer Altınçeşme), Sefhavan vs. mahalleleri de yoktur. Bütün bu sur içi mahallelerinin isimleri Selçuklu dönemi ile ilgili mahallelerdi. Bu mahalleler Lârende Caddesi'ni de atlayarak Karakurt Mahallesi de dahil dokuz mahalle Şükran Mahallesi adı altında birleştirildi. Karakurt Mahallesi nerede, Tekel Binası'nın bulunduğu bölge (Kürkçü Mahallesi) nerede? Tarihî bağları koparma hususu bir tarafa, dokuz muhtarın yaptığı iş, bir muhtar tarafından nasıl yapılacaktır? Mahallelerle ilgili olarak bilgi almak istediği-

miz insanların başında muhtarlar geliyordu. Şimdi bu imkân da kalmadı.

Osmanlı, küçük mahalleleri büyük mahallelere tercih ediyor, küçük mahalleleri muhtar ve imam marifeti ile teşkilatlandırıyor, her mahalleye ait avarız vakıfları kurduruyordu. Her halde bizim aklı eveller Osmanlı ne bilecek, biz ondan âlâsını biliriz diyor olmalılar.

Başka bir örnek verelim. Osmanlı'da tahsil 4-5 yaşlarında başlardı. Biz bunu Batı'ya bakarak Cumhuriyet'le birlikte yedi yaşa yükselttik, Modern dünya bunun anlamını ve önemini yeni keşfetti. Biz de onları taklit ederek şimdi, altı yaş çok geç demeye başladık. Bunun için de ilköğretim öncesi eğitimde dünyanın en gerilerindeyiz. Osmanlı geniş tecrübesine dayanarak idari meselelerde büyük hatalara düşmemiştir.

1935 yılında mahalleler günümüzde olduğu gibi birleştirilmiş, fakat sonradan eski duruma dönmüştür.

Osmanlı'nın son dönemlerinden yakın zamana kadar pek çok yöneticide azıcık tarih şuuru ve şe-

hircilik bilgisi olsa idi, Konya bu hale gelmezdi. Konya için, kimliğini kaybeden şehir, nitelemesinde bulunan tarihçimize hak vermemek mümkün mü? Ne gariptir ki, Konya tarihini ve kültürünü en çok tahrip edenleri de en çok anıyor, onları imarcı başkan, imarcı vali diye göklere çıkarıyoruz. Dünyada bir eşi daha bulunmayan Konya Surları'nın taş ocağı haline gelmesine izin veren o dönemin vali ve belediye başkanları değil miydi? Bunlar bir gün tarihin yargılamasından yakalarını asla kurtaramayacaklardır.

Şu gerçeğin altını tekrar çizerek söylemekte fayda mülâhaza ediyoruz. Belki Konya şimdi, modern bir şehirdir. Ama asla tarihî bir şehir vasfında değildir. Zira modernlik ve tarihîlik biri birinden çok farklı şeylerdir.

Bu sebeplerle Konya mahalleleri, özellikle tarihi mahalleleri bir an önce yazılmalıdır. Bu şartlar altında birkaç yıl daha geçerse mahallelerin tarihini yazmak artık mümkün olmayacaktır. Bu yarığın ne kurtarırsanız o kârdır.

Bu konuda daha söyleyecek çok şey var, ama fincancı katırlarını ürkütmeyelim diyoruz.

GÜNLÜKLERİMLE BAŞBAŞA

Prof. Dr.
Saim SAKAOĞLU

Elimizin kalem tutacağı galiba ta o yıllarda belli olmuş da biz farkedememişiz. Konya Lisesinin Selman Erdem hocamızın müdürü olduğu yıllarda başlamışım günlük tutmaya. Yılnı sorarsanız 1957... 2011'de olduğumuza göre günlüklerimizin yaşını 54 olarak söyleyebiliriz.

Günlüklerim, yaşımın dönemlerine göre değişiklik gösteriyor. İlk günlüklerim bir lise öğrencisinin ruh hâllerini yansıtıyor. Ancak kısa bir aradan sonra bir de üniversite öğrenciliğimin günlüğü var.

Uzun bir aradan sonra bilimsel günlükler sırayı alıyor. 1986 ve 1990'da başlayan bu dönem, uzun süre yurt içi ve yurt dışı günlükleri olarak sürüyor. Ancak, bir ara yola yanlış defterle çıkmam günlüklerin karışmasına yol açıyor. Aynı defterde hem yurt içi, hem de yurt dışı notları var.

Sonuncu günlüklerim 2005'in yazında başlar. Ara vermeden yazılan günlüğüm 33 gün sürer. Niçin mi 33 gün? Erdemli'de yani Mersin'de yazıldığına göre ilin numarasını taşıyın istedim. Hatta adını bile 33'ledim: *33 Günlük Günlük*... Yani 33 gün süren günlük yazma işi... Özelliği, eleştirel bir hava taşıması.

Ertesi yılın yaz günlüğü aralıklarla ve gazete yazılarından yapılan alıntılarla süsleniyordu. O, bayağı uzun sürmüştü. Hem bu günlüklerim de eleştirel özellik taşıyordu. Bu son iki günlüklerim bilgisayar ortamına da aktarılmıştı. İlk günlüklerim seçmesiyle birlikte mi yayımlanır, yoksa bağımsız olarak mı, bilemiyorum. Onu zaman gösterecek-

tir. İlk günlüğümü Konya Lisesinin ikinci sınıfında (5-C) öğrenci iken tutmaya başlamışım. Ancak defterimin ilk 40 sayfalık bölümü, kim bilir hangi taşınma sırasında kopup bir yerlere gizlenivermiş.

Defterin 41. sayfası tarihsiz... Âdeta devam sayfası... 42. sayfamız ise *22.4.57 Ptesi* diye tarihleniyor.

Bitişi de bir pazartesi günü... 196. sayfanın tarihi *7.7.58*'dir

Yıllarca sonra, üniversiteli olunca da başlamışım günlük tutmaya... Bu sefer bağımsız kâğıtlara yazmaya başlamışım. Ancak ömrü pek kısa olmuş: 10 ve 13 Temmuz 1962... Salı ve Cuma günleri... Ancak dikkati çeken bir nokta var: Üslup değişmiş konular değişmiş; kıscası bir edebiyat öğrencisinin kalemine yakışır şeyler olmuş. Bayağı beğendim.

İlk bilimsel günlüğümü *21 Mart 1986*'da tutmaya başlamışım. Saat sabahın *08.40*'ı... Ankara'da Türk Dil Kurumundayım. Şöyle başlamışım:

“Yazmayı uzun zamandan beri düşündüğüm toplantı hatıralarıma başlamak bugüne kismet oldu”. (s. 1)

Yazının devamından anlaşıldığına göre Türk Dil Kurumunun bir kol toplantısı için Ankara'daymışım.

Bu ilk defterdekiler *28 Haziran 1996*'da bitiyor. Yazılanlar hayli ilgi çekici... O günlerde V. Uluslararası Türk Folklor Kongresi toplanıyor. Açılışı partırlı olan kongre... Hani şu ünlü bir profesörün anlattığı Nasrettin Hoca fıkraları (!) var ya, işte o toplantıyla ilgili...

İkinci defter ise yurtdışı toplantıları-

na ayrılmış. İlk sayfanın sağ üst köşesinde şu bilgi var: 8 Haziran 1990 Cuma, 16.32

Yolculuk nereye mi? İlk cümlelerimi alıyorum:

“Bugün, ikinci Moskova seferine çıktım. 1998’den sonra bu yolculuğum Sovyetler Birliği’ne yaptığım ikinci seyahatimin başlangıç günü”.

Defterin son sayfası 85... tarih 01.09.95/03.05/Ankara. Otagarı 1995’te dünyaca kutlanan “Manas 1000” toplantısının sonunda Ankara’ya inişimize tarih düşmüştüm.

Bu günlüklerde neler var? Neler yok ki!... Sevinçler, hüznler; başarılar, başarısızlıklar ve daha niceleri. Galiba, ömrümüz elverirse gelecek yılların bir Erdemli tatilini bu işe ayıracağım. Bir tür hatıralar olacak bunlar. Kısmetse tabii.

Bir itirafta bulunmak istiyorum. Erzurumlu yıllarımın başında bu işe çok çeşitli yönleriyle başlamıştım. Büyük boy bir takvim türü defterin sayfalarına her gün bir şeyler yazıyordum. Siyasi, edebî, eğitimsel, sportif, kültürel vb. Birkaç gün sonra vazgeçtim. Onca bilimsel çalışmanın arasına bu tür günlüğün sıkıştırılması zor olacaktı.

Bu vazgeçiş ilk olmadı tabii...

Galiba 1998’de de bir çıkış daha yapmıştım. O da olmadı. Çünkü o günlüğün farklı bir ‘kuma’sı vardı.

Gün gelecek bu günlüklere sığmayacağım. Onlardan büyük ölçüde yararlanacağımı umuyorum. Ancak adları anılanlar ya artık aramızda değil ya da olayları hatırlayamayacak kadar gençleştiler!

Bu günlüklerimi okuyunca kendimi bir daha keşfetmiş oldum; belki de buna keşif değil ‘kendimi tanıma’ veya ‘kendimi hatırlama’ da diyebiliriz. Özellikle lise yıllarımda futbolu seyretmek değil (TV yok ki) sonuçları öğrenmek ilgimi çekiyormuş. Bir de sinemaya gitmek. Hemen şunu söyleyeyim ki lise 1’e başlayıncaya kadar sinema benim için pek önemli değildi. Belki Ayhan Işık’ın *Katil*’i; *Kanun Namına*’sı ilgimi çeken ilk filmlerdi. Bunlarla ilgili sinema biletlerinin yarısı da ilgili sayfaların arasına saklanmış. Başka biletler de var. Mesela Meram otobüslerinin küçücük biletleri...

Neyse ipuçlarını uzatmayalım, günü gelince çoğunu sizlerle paylaşacağım. Bunlar benim değil Konya’nın, bilim dünyasının hatıraları olacaktır. Beğeneceğinize inanıyorum.

Aczimin Giryesi

Ömür baharı...

Bağlar, bahçeler sararıp mevsim kışa dönünce,
Deli gönül hüznle ömür baharını andı.
Gâipten bir ses dedi ki: Üzülme be birader,
O güzel bir rüyaydı, herkes gördü ve uyandı.

Ahmet Şerpi

İSLAM GELENEĞİNDEN GÜNÜMÜZE ŞEHİRLER VE ŞEHİR HAYATI

Ahmet KUŞ

Bu yazıda siz değerli okuyucularıma Ramazan Bayramı'nda okuduğum "İslam Geleneğinden Günümüze Şehir Hayatı ve Yerel Yönetimler" adlı kitabın birinci cildinden aldığım bazı notları aktarmak istiyorum. İlke Yayıncılık tarafından birinci baskısı 1996, ikinci baskısı 2005 yılında yayımlanan kitabın editörü Prof. Dr. Vecdi Akyüz'dür. Kitap özellikle şehircilik, mimari, şehir tarihi, çevre ve yerel yönetimlerle ilgilenenler için eşsiz bir kaynaktır. Kitap farklı yazarlar tarafından kaleme alınan 21 ayrı makaleden oluşmaktadır. Asr-ı Saadet'ten Tanzimat Dönemine dek şehir ve yerel yönetimlerin nasıl şekillendiğini, ilk İslam şehirlerinin nasıl oluştuğunu ve şehirleşmeyle birlikte yerel yönetimlerin hangi aşamalardan geçtiğini ele alan bu güzel kitaptan altını çizdiğim bazı satırları faydalı olması için sizlere aktarmaya çalışacağım. Son baskı tarihi üzerinden altı yıl geçmiş olmasına rağmen kitabın tamamını merak edenler kitabı büyük kitapçılarda bulabilirler.

İbn Haldun ve diğer klasik İslam yazarları, örnek şehir olarak Mekke, Kudüs ve Medine'yi gösterirler. Kudüs ve Medine tarihin geç dönemlerinde ortaya çıkmış şehirlerdir ama kurucuları ve kuruluş amaçları hayli önemlidir. Kudüs'ün kalbinde Beyt-i Makdis, Medine'nin kalbinde Mescid-i Nebevi vardır. Evler ve mahalleler bu çekirdek yapıların etrafında gelişmiştir. Ama asıl ve kadim örnek kuşkusuz bütün İslam kaynaklarının ittifakıyla Mekke'dir. İlgi çekicidir, Mekke'nin merkezinde onun

kalbi ve çekirdeği durumunda olan Kâbe vardır. Kur'an, henüz medeniyet tarihi, antropoloji, arkeoloji ve sosyoloji gibi bilimlerin ilk insan toplulukları, şehirler, yerleşik hayat ve medeniyetlere ilişkin konuları araştırmaya başlamadığı bir zamanda şaşırtıcı ifadelerle Kâbe'yi yeryüzünde kurulan ilk ev, Mekke'yi de şehirlerin anası olarak tanımlar: "Gerçek şu ki, insanlar için kurulan ilk ev, Beke (Mekke) de o kutlu ve bütün insanlar için hidayet (yeri) olan (Kâbe) dir." (Âl-i İmrân: 96) (Mekke ve Medine zaman içerisinde yapılan müdahaleler neticesinde çok değişmiştir. Özellikle Suudilerin son yıllarda Harem-i Şerif çevresinde yaptıkları yeni inşaatlar ve tadilatlar bölgenin çehresini değiştirmiştir. Kâbe'nin etrafındaki çoğu otel olarak kullanılan yüksek binalar Kâbe'ye karşı yapılan en büyük saygısızlıktır. Keşke Kâbe'nin çevresi otantik haliyle korunabilseydi de bu mukaddes

mekân gökdelenlerin gölgesinde kalmasaydı... Sanki Mekke'de otel yapacak başka bir alan yok gibi Kâbe civarını dev otellerle kuşattılar. Durum Medine'de de aynıdır. Keşke Harem-i Şerif ve Mescid-i Nebevi'nin çevresi eski haliyle muhafaza edilebilseydi. Kudüs-ü Şerif Mekke ve Medine'ye nazaran biraz daha şanslıdır. Özellikle sur içerisi daha iyi korunmuştur. Bazı istenmeyen müdahaleler olsa da en azından Mescid-i Aksa, Hz. Ömer Camii ve sur içeri-sindeki diğer tarihî yapılar günümüze daha orijinal haliyle ulaşmıştır. Eski Kudüs'te tarihî yapıların bulunduğu alanın etrafına devasa gökdelenlerin yapılmaması bile bizim için iyi bir teselli kaynağıdır.)

Medine şehri İslâm'ın ortaya çıkışından önce kurulmuş bir yerleşim birimiydi. Bu şehir daha çok, aralarında hayli uzun mesafeler bulunan ve her biri kendilerine ait mahallelerde yaşayan kabile topluluklarının bir arada toplanıp sıralanmasından ibaretti. Gerçekten de her bir kabile, sadece kendilerine has evlere değil, aynı zamanda bahçe, ziraat yapılan tarlalar ve müstahkem mevkilere de sahip bulunuyordu. Hicretten önce Medine bir şehir olmaktan çok bağ,

bahçe ve ekili tarlaların bir araya getirmiş olduğu ev ve kulübelerden oluşuyordu. Bu açıdan şehir, dağınık bir görünüme sahipti. Hicretten sonra Mescid-i Nebevi'nin inşasıyla birlikte, şehir bu camiye bağlı olarak gelişimini sürdürmüş, böylece dağınıklıktan kurtularak bir merkez çevresinde bütünleşmiştir.

Müslümanların tarihte ilk kurdukları şehir, hicri 14. yılda kurulan Basra şehridir. Basra'nın yeri Hz. Ömer ve komutanı Ukbe b. Gazvan tarafından seçilmiştir. Bizzat Ukbe tarafından yapılan şehrin planı şöyle idi: Ortada kamıştan bir cami, 60 zira (54 metre) genişliğinde ana caddede ikinci derecedeki caddeler 20'şer zira (15 metre) ve sokaklar 7 zira (5 metre) genişliğindeydi. Her mahalleye bir kabile yerleştirilmişti ki her kabilenin bir mescidi ve kabristanı mevcuttu. Kamıştan yapılan camiler ve evler yangına karşı mukavemetsiz olduğundan hicri 17. yılda yandılar, üç odadan fazla olmamak üzere daha sonra bunlar kerpiç, taş ve tuğladan inşa edildiler. Hz. Ömer'in Basra valisi Ebu Musa el-Eş'ari, Basra'ya üç fersah uzaktaki Ebelle ırmağından şehre içme suyu getirdi. Ayrıca yine Hz. Ömer'in emriyle Dicle'den

Basra'ya açılan Ebu Musa Kanalı da dokuz mil uzunluğundaydı. Bu kanal açıldıktan sonra her eve bol miktarda su sağlandı. (Basra günümüzde Irak sınırları içerisinde yer alan önemli bir liman şehridir. Nüfus olarak Bağdat'tan sonra ülkenin ikinci büyük şehridir. Özellikle İran – Irak Savaşı sırasında şehirdeki tarihî yapılar çok zarar gördü. Hamar Gölü'nün güneydoğu ucunda yer alan şehir bütün tahribatlara rağmen hâlâ eski ihtişamını korumaktadır.)

Müslümanların ikinci olarak kurdukları şehir Kûfe şehridir. Basra'nın su ve bataklıklarının çokluğu yüzünden sıhate elverişli olmaması sebebiyle Müslümanlar, rutubetten uzak bir yerleşim yeri aramayı düşündüler. Diğer taraftan Medayin'de oturan komutan Sa'd b. Ebu Vakkas, bir heyeti Medine'ye göndermişti. Hz. Ömer gelen heyetin renklerinin değişmiş olduğunu görerek sebebini sorduğunda heyet, Medayin'in iklimi sebebiyle bu değişikliğin olduğunu söylediler. Hz. Ömer de Müslümanlar arasında bir deniz ve köprü bulunmayan bir yer olmasını istedi. Böylece Kûfe'nin yeri seçildi. Ebu'l-Heyyac b. Mâlik el Esedi şehrin planını çizdi. Şehrin ortasına bir cami ve

yakınına valilik (hükümet) binası (imaret) inşa edildi. Sa'd b. Vakkas caminin bulunduğu yere gelerek buradan dört cihete oklar attırdı ve böylece mescidin etrafı tespit edildi. Bundan sonra caddeler ve sokaklar düzenlenerek şehrin kurulduğu ana caddelerin 40, yan yolların 20 ve sokakların da 7'şer zira olarak tespit edildiği ileri sürülmektedir. Kûfe, diğer şehirlerle kolayca irtibatın sağlanabileceği kavşak bir yerde, sulak ve verimli bir arazi üzerinde kurulmuştur. (Kûfe günümüzde Irak sınırları içerisinde yer alan bir şehirdir. Bağdat'ın 170 km güneyindeki şehrin yakınından Fırat Nehri geçmektedir. Kûfe aynı zamanda İmam-ı Azam Ebu Hanife'nin doğduğu ve büyüdüğü şehirdir.)

Müslümanlar fethettikleri zaman Mısır'ın başkenti İskenderiye şehriydi. Bu şehirle hilafet merkezi arasında hem Nil nehri vardı, hem de İskenderiye, Mısır arazisini kontrol edebilecek merkezi bir şehir değildi. Fetihden sonra komutan Amr b. As, Hz. Ömer'e İskenderiye'yi vilayet merkezi yapmak istediğini bildirmesi üzerine halife, Amr b. As'a: "Müslümanları kışın veya yazın benimle onların arasını bir suyun ayıracağı bir

mevkiye yerleştirmeni kesinlikle istemem. Benimle onların arasında deniz veya nehir bulunmasın. Öyle ki, size gelmek istediğim zaman, bineğime binip sizin yanınıza kolayca gelebilmeliyim” diye yazdı. Böylece, Mısır'ın bütün bölgelerine hâkim, ulaşım imkânı mükemmel, hilafet merkeziyle arasında herhangi bir engel bulunmayan ve etrafı verimli araziyle çevrili stratejik bir yerde Fustat şehri kuruldu. Komutan, şehrin planının yapılması için dört subayı görevlendirdi. Onlar da mahalle ve sokakları tespit ederek her mahalleye bir kabileyi yerleştirdi. İlk defa bir kat olarak yapılan binalar daha sonra yedi kata kadar yükseldi. (Genellikle günümüzde Kahire adıyla bilinen şehrin eski adı Fustat'tı. İçerisinde

ortaya çıkmış; önceleri basit ordugâh merkezleri olarak düşünülen bu birimler kısa zamanda tüm etkinlikleriyle ortaya çıkacak olan şehirlerin çekirdeğini oluşturmuşlardı. Bu dönemde Kayravan (50/670) ve Vâsıt (95/713) adında iki büyük ordugâh şehir kuruldu. Bunların yanında pek çok küçük yerleşim birimleri kurulmuş ve buralarda da İslam şehir planının genel özellikleri tatbik edilmiştir. Diğer taraftan bu dönemde kurulan Fustat, Basra ve Küfe gibi şehirler de şöhret atılmalarını bu dönemde temin etmişlerdi. Öyle ki adeta bu şehirler İslam medeniyet ve kültürünün doğuş yerleri olmuştu. Emevi valilerinden Ziyad, kendisinden önce kurulmuş olan Küfe'yi bir takım değişiklikler yaptığı Basra'ya benzeterek adeta yeniden planlamıştı.

Ukbe, Kayravan'ı planlarken çarşının yerini tespit etmiş ve şehrin bir sanat ve ticaret merkezi olmasını hedeflemişti. Bu maksatla çarşının yerini çok geniş tutmuştu. Çarşı kible cihetinden şehrin içine doğru bitişik nizamda uzanmakta; boyu Ebu Ra'bî kapısından iki milden 1/3 az, mes-cidden Tunus Kapısı'na kadar ise 3 mil olarak uzanıyordu. Meslek grupları iştiğal sahalarının özelliklerine göre camiye yakın ve uzak mekânlara yerleştirilmişlerdi. Atarlar, giyim kuşam işleriyle uğraşanlar, manavlar, misk, anber ve kadın eşyası satanlar birbiri ardına dizilmiş, camiye yakın mekânda bulunuyorlardı. Buna karşılık dericiler, marangozlar vb. ağır iş yapanlar ise camiye uzak olan mekânlarda bulunuyorlardı. Kayravan çarşısı öyle gelişmişti ki burada bulunan Yahudi ve Hıristiyanların kendi ticari işlemlerini yaptıkları çarşıları vardı. (Kayravan günümüzde Tunus sınırları içerisinde yer alan bir şehirdir. Şehir 1998 yılında UNESCO'nun Dünya Mirası Listesi'ne dâhil edilmiştir. Ukbe b. Nafi, Kayravan'ı kurduktan sonra burada bir de cami inşa ettirdi. Za-

Amr b. As Camii de bulunan şehir Afrika'da Müslümanlar tarafından kurulan ilk şehirlerden biriydi. 642 yılında inşa edilen cami Afrika'nın en eski camisi olma özelliğini taşıyor. 5000 kişiyi aynı anda alabilecek büyüklüğe sahip olan cami muhtelif zamanlarda yapılan tadilatlar sonucu bazı değişikliklere uğramıştır.)

Emeviler Döneminde büyüklü küçüklü askerî ve idarî merkezler olmak üzere yeni yerleşim birimleri kuruldu ve bunlara Dâru'l-bicre adı verildi. İlk fetihlerle birlikte daha önce hiçbir kentsel yerleşim bulunmayan pek çok yerde yeni yerleşim birimleri

man içerisinde yapılan tamiratlar ve ilaveler sonucu değişikliklere uğrayan cami günümüzde de Tunus'un en kayda değer tarihi eserlerinden birisidir.)

Siyasi iktidarı ele geçirip bütün bir İslam âlemine hâkim oldukları andan itibaren, zaman ve şartların gerektirdiği değişiklikleri yapmaktan çekinmeyen Abbasiler, kuruluşlarından kısa bir müddet sonra hilafete merkezlik yapmak üzere yeni bir yer tespiti için harekete geçtiler. Halife Ebu Cafer el-Mansur (136-158/735-774) yeni devletin merkezi olacak olan Bağdat şehrinin temelini (145/762) yılında atmıştı. Ebu Cafer el-Mansur, Irak ve diğer bölgelerden kitleler halinde seferber edilen işçi orduları (söylendiğine göre yüz bin kişi), bir merkez etrafında ve daire şeklinde genişleyen bir plana göre şehri, Dicle Nehri'nin batı sahili üzerinde dört senede inşa ettiler. Abbasi halifeliğinin yükseliş devrinde Mezopotamya'da sadece Bağdat değil, daha başka şehirler de kurulmuştur. İkinci halife Mansur'un planını bizzat çizerek kurduğu Bağdat şehrinin bugüne, geçmişin parlak devrini hatırlatan hiçbir şey kalmamıştır. Moğol istilası sırasında şehrin tamamen harap olması, sonra da üstüne yeni Bağdat'ın inşa edilmesi, ilk Bağdat'ın efsane diyarı haline getirmiştir. (Bağdat günümüzde Irak sınırları içerisinde yer almaktadır. Irak'ın başkenti olan şehir bölgenin nüfusu en kalabalık olan şehirlerinden birisidir. Dicle ve Fırat nehirlerinin arasında yer alan şehir verimli topraklara sahiptir. Bağdat ilk kurulduğu yıllarda "Darüsselam" adıyla biliniyordu. Tarih boyunca bir ilgi merkezi olan şehir 1991 yılında Birleşmiş Milletler Gücünün iki ay süren bombardımanı sırasında harap oldu. Özellikle bu bombardıman sırasında yüzlerce insan öldü ve tarihi yapılar da zarar gördü.)

Anadolu Selçuklu şehirleri genel-

likle eski Hıristiyan şehirlerinin bir devamıdır. İsimlerin hemen hemen değişmemesi bunu gösterir. Yerleşim bazen aralıksız, bazen de kesintili olmuştur. Bazense yakında kurulan bir şehir eskisinin yerini almıştır. Mesela Lâdik'in yerine Denizli geçmiştir. Önceleri hiç oturulmamış uzak yerlerde yeni şehirler pek kurulmamıştır. Türkiye Selçukluları devrinde Konya şehrinin surlar içindeki alanı iki temel bölüme ayrıldı: 1) İkamet alanı, 2) Çarşı alanı. Surlar içinde kalan Konya şehir sahasında dikkat çeken ilk hususiyet, ikamet edilen alanın, pazardan ayrı oluşudur. Birbirinden kesinlikle ayrılan bu iki alan, birçok yerde yan yana olmasına rağmen hiçbir zaman iç içe girmemiştir. Başka bir deyişle, Konya'da

meskeninin altında dükkânı olan kişilere rastlanmamaktadır. Türkler bir Bizans şehrinin aldıklarında, kendi güvenliklerinin sağlanması temel düşüncedir. Bunun için şehrin veya kalenin stratejik yeri kesinlikle Türklerin elindedir. Konya'nın sur içindeki alanı, Türk ikamet mahalleleriydi. Konya'da Türkiye Selçukluları Döneminde en etkili kişi imam olmalıdır. Genellikle merkezi idare tarafından tayin edilen imam, aynı zamanda o mahalle âyan ve ahileri ile iyi geçinmek durumunda idi. Şehrin asıl büyük alanı, 618/1221'den sonra tamamen Türk mahalleleriyle dolmuştur.

Selçuklularda hükümeti oluştu-

ran on divandan birisi Divan-ı Muhtesib idi. Şehir divanının bir üyesi olan muhtesib, doğrudan şehir hayatıyla ilgili görevlidir. Görevi, şehrin çarşı ve pazarlarının her türlü denetimi olup, aynı zamanda halkın genel ahlakına dikkat etmekle yükümlüydü. Necmeddin Ebu Bekir'in Konya ihtisab işleri başına tayin edildiğine dair bir menşur günümüze kadar gelmiştir. Dâru'l muhtesib, Alâeddin tepesindeydi. Şehrin temel ihtiyaçlarından birisi olan su, Konya gibi çevresinde bol su kaynaklarına sahip bir şehirde, gerekli tesislerin yapılmasıyla çözümlenmiştir. Batı tarafındaki dağların suları, içme suyu olmak üzere, önce şehir dışındaki bir depoya, Havzan'a geliyordu. Buradan şehir içindeki çeşmelere dağılıyordu. Şehrin muhtelif semtlerine ihtiyaç duyulduğu ölçüde çeşmeler yapılmıştır. Bunun yanı sıra Meram yöresinden gelen suların bir kol, şehrin içinden geçiyor, kirli atıkları da alarak şehir dışında öteki sularla birleşerek civarda göle dökülüyordu.

Konya'da meydan, sosyal hayatın değişik biçimlerinin görüldüğü bir yerdi. Meydan, atla yakın ilişkisi olan Türk hayatı için gerekli bir alan, bir seyran yeri idi. Geniş ve yemyeşil çimenlik sahalar olduğundan, diğer şehirlerde Gök-meydan da denmektedir. Konya şehrinde, devlet hayatının

merasimle ilgili hemen bütün faaliyeti bu meydana yapılmıyordu. Bunlar arasında Türk-İslam topluluğunun en önemli şenliği, bayram namazlarının topluca kılınması geliyor. Bu özelliğinden dolayı bir süre sonra buralara sabit mihrab ve minber de yapılmıştır. Bayramlarda buralarda şenlikler de yapılmıyordu. Konya'da misafirlere karşılama ve uğurlama törenleri burada yapılır, devlet hayatı gereği yapılması gereken merasimler de meydana icra edilirdi. Konya meydanı, hükümdar başta olmak üzere, devlet görevlileri ve halkın şenlik ve gezi yeridir. Çevgan başta olmak üzere türlü oyunlar oynanır, bunlara hükümdar da katılırdı. Meydan Konya'nın hem toplantı alanı, hem de şenlik ve idman (spor) yeri idi. Meydanın şehir hayatındaki büyük yeri dolayısıyla buraya açılan kapı zamanla Meydan Kapısı adını almıştır. Meydan, Konya'da Türklerin bir eseridir. Meydanda ok atılıyor, at koşturuluyor ve birçok idmanlar yapılmıyordu. (Yazarın burada kastettiği Konya'daki meydan Musalla Mezarlığı'nın yan tarafında bulunan Namazgâh'tır. Selçuklu Devleti'ne başkentlik yapan Konya aradan geçen zaman içerisinde bir Selçuklu şehri olma özelliğini iyiden iyiye kaybetti. İç Kaleyi çevreleyen surlardan bir eser kalmadığı gibi çoğu yapı da yol ya da yeşil alan açma gibi gerekçelerle yerle bir edildi. Ayakta kalan az sayıda eser de apartmanların arasında kaybolup gitti. İç Kalenin yani sarayın ve ulu caminin en yakınında yer alan Şükran, Kürkcü, Çiftemerdiven, Şemsi Tebrizi, Ferhuniye, Bab-ı Aksaray, Kale-i Celp gibi mahallerde bulunan Selçuklu medreselerinden geriye her hangi bir iz kalmadığı gibi arsaları da tutanın elinde kaldı. Kümbetler en azından medreselere göre daha şanslıydı. Kümbetler apartman aralarında da olsa hâlâ Selçuklu medeniyetinin birer şahidi olarak varlıklarını devam ettirmektedir.)

İMAM-I BUHÂRÎ'NİN HUZURUNDA

Dr. Hasan ÖZÖNDER

Bu yıl, büyük İslâm âlimi, Muhammed b. İsmail BUHÂRÎ'nin vefatının 1141. yıldönümüdür, bilirsiniz. O, Kur'ân-ı Kerîm'den sonra en güvenilir kitap kabul edilen "el-Câmiu's-Sahîh" isimli eserin büyük muhaddisidir. 20. Temmuz. 810 tarihinde Buhara'da doğdu, iyi tahsil gördü, örnek bir hayat yaşadı ve Semerkant'a giderken, ramazan bayramı gecesi vefat etti. Ertesi gün, 1 Eylül 870'de toprağa verildi.

1995 Yılında, Diyanet İşleri Başkanlığı'mızın Türk İllerinde yaptırmakta olduğu camilerin hat ve nakışları konusu için, şehrimizin medar-ı iftihar hattat Hüseyin ÖKSÜZ ile birlikte, Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan'ı içine alan bir aylık bir yolculuk yapmıştık. Bu üç ülkede, gezilecek, görülecek pek çok yeri, eseri de ziyaret etmiştik. Bu ziyaretimizdeki mübarek yerlerden biri de, gençliğimizden beri görmeyi çok arzu ettiğimiz "Semerkant" şehri ve İmam-ı Buhârî Hazretleri'nin o civardaki kabri idi. Allah'a şükürler olsun, bu emelimize de nâil olmuştuk.

Bu büyük din âlimimiz, Semerkant'a giderken, Hartenk kasabasındaki akrabalarını ziyaret etti. Orada hastalandı ve hayata gözlerini orada yumdu. Kabri, Semerkant'a 3 mil kadar mesafede, meşhur bir ziyaretgâhtır.

Buhârî Hazretleri'nin kabri, mütevazı bir türbe halinde olup, bozkırın ortasında, vahayı andıran yeşillikli bir bölgededir. Gayet sessiz,

sâkin ve lâhûtî bir havaya sahip olan yakın çevresindeki binalarda cami, medrese, kütüphane ve misafirhaneler yapılmış. Hıfza çalışanlar, fıkıh ve tefsir talim edenler var. Görevlileri ve müntesipleri gayet misafirperver insanlar. Çevrenin bakımıyla, temizliği ile misafirlerle yakından ilgilenmekte ve hizmette bulunmaktadır. Hiç unutmam, bizden önce Cumhurbaşkanımız rahmetli Turgut ÖZAL da ziyaret etmiş. Duygu, düşünce ve tahassürlerini yazıp imzaladığı şeref defterini büyük bir itina ile saklıyorlar.

Buhârî, kendini "Hadis" ilmine adayan bir şahsiyet. Zamanın tanınmış muhaddislerinden dersler aldı. Henüz on bir yaşında iken, hocası Dâhilî'nin, hadis rivayeti sırasında yaptığı bazı hataları tashih etmesiyle dikkatleri çekti. On altı yaşına geldi-

ği zaman, İbnü'l-Mübârek ve Veki' b. Cerrâh'ın eserlerini tamamen ezberlemişti. Hadîs ta'limi, tahsili için birçok defa seyahate çıkmıştır. Bu konuda gayret ve azmi o kadar yüksekti ki, olanca zahmetlere rağmen İslâm ülkelerine, bir baştan bir başa birkaç defa yolculuk yapmıştır. Seyahatlarında kütüphanesini beraberinde bulundururdu. Bütün bu seyahatleri sonunda, senetleriyle beraber 200. 000 hadîs-i şerîf kaydetmiştir. Zekâsı, hafızası çok kuvvetli idi. Kaydettiği hadisleri, hafızasına da alırdı. Kendisini denemek için imtihan eden Bağdat muhaddislerine, sordukları Hadîs-i Şerifleri, hem de senetleriyle birlikte nakletmesi meşhurdur.

Bunca bilgi ve emeğinin yanı sıra O, gayet âli-cenap, vakarlı, ilmî şahsiyetini korumaya özen gösteren bir insandı. Siyasîlerden uzak dururdu, kendisini huzuruna çağırınları, ilmi küçük düşüren bir tutum olarak gördüğü için, reddederdi. Horasan Valisi Hâlid b. Ahmed ez-Zührlî'nin, kitap okumak bahaneli bu tarz davetini geri çevirerek, ilmi kimseden esirgemediğini, ama ilmi küçük düşüremeyeceğini, onu başkalarının ayağına götüremeyeceğini; gerçekten arzu ediyorsa hadis okuttuğu meclis-

se veya evine gelmesini; bunu da istemiyorsa hadis okutmasını yasaklayabileceğini söylemişti. Buhara Valisi'nin, sadece kendi çocuklarına ders vermesi yolundaki isteğini de, ilmi belli insanlara tahsis edemeyeceği gerekçesiyle reddetmişti. Onun bu gerçekçi, idealist, cesur ve mert tutumu, vali'yi aleyhine çevirmiş ve onun emri üzerine bir süre sonra şehri terk etmesine sebep olmuştu.

Zayıf, orta boylu, ince bir bünyeye sahipti. Az konuşurdu, başkaların elindeki imkânlara özentî duymazdı. Ne bulursa yer; yemek aramaz ve seçmezdi.

Böylesine yüce duygu, düşünce ve yaşamın sahibi olan İmam Buhârî, bu örnek kişiliğinden dolayı hak ve hakikat sahiplerince, meslekdaşlarınınca, her zaman büyük bir sevgi ve saygı görmüş; daima güven, takdir, minnet ve şükranla anılagelmiştir.

Ona duyulan bu kadirşinaslıklar, aradan geçen bin yılı aşkın süre boyunca artarak devam etmiştir. Eseri, bu gün de Hadîs-i Şeriflerin en güvenilir kaynağı olarak tanınmaktadır.

Bu örnek, tarihî, ilmî kişiliğinden dolayı, sırf Buhârî Hazretleri'nin kabrini ziyaret için uzaktan yakından, kadınlı-erkekli gelen çok sayıda misafir var. Türbesini ziyaret edip, Fatihalar gönderip, dakikalarca dua ve niyazda bulduktan sonra vedalaşıyorlar. Misafirlere ait revaklarda bir süre istirahat edip, ayrılıyorlar.

İmam Buhârî'nin türbesi, bu günkü haliyle, oldukça yeni görünüyor. Belli ki yeni onarılmış. Türk illerindeki hemen bütün önemli eserler, Sovyet baskısının kalkmasından sonra, yeni baştan onarılmış, hattâ yeniden inşa edilmiş. Ahmet Yesevî Hazretleri'nin, Şah Bahaeddin Nakşibendî Hazretleri'nin türbe ve mescidinin yer aldığı külliyelerde de

esaslı onarım faaliyetini görmüştük.

Buhârî'nin türbesi, revaklarla çevrili ağaçlıklı geniş bir avlunun ortasında kare plânlı, baldaken tarzında bir yapı. Üzeri, alemlı sivrice bir kubbe ile örtülü. Ayakları, aralarında yer alan kemerleri ve dolguları, çiniyi andıran motiflerle süslü. Ayakların köşelerinde karşılıklı sütunceler bulunuyor. Kabri, türbenin ortasında olup, dikdörtgen şeklinde mermer sandukalı. Baştaşına, vaktimiz çok dar olduğu için ancak fotoğrafını çekebildiğim, ama teknik bir hatadan dolayı olumlu sonuç maalesef alamadığım Arapça, uzunca bir kitabe nakşedilip, sarı yaldızla boyanmış. Çevresi, gayet temiz ve bakımlı. İslâmî açıdan, bid'at ve hurafat izi olan herhangi bir şey görünmüyor. Gelenler, İslâmî nezaketle, büyük bir saygı ile ziyaret edip, ayrılıyorlar.

Türk İlleri, bağrında nice ulu şahsiyetleri barındırıyorlar. Hemen hepsi de bakımlı. Bol ziyaretçisi olan mübarek yerler. Bizi Semerkant'a götürüp-getiren taksinin şoförü, Türk olduğumuzu anlayınca, akşamı yakın dönüşümüzde bizi bırakmadı. Evine götürüp, misafir etmeye ısrar etti. "Akşam eve varınca sizlerden bahsedeceğim. Hanım, 'Türkiye'den misafir gelir de sen onları nasıl evimize getirip istirahat ettirmezsin, git bul onları ve buyur et.' diye çıkışır, hem çok üzülür. Ne olur beni reddetmeyin." diye tekrar tekrar ricada bulundu. Biz ne kadar kabul etmek istemediysek de, yalvarmaya varan sözleri karşısında kıramadık. kabul etmek durumunda kaldık. Beraberimizdeki Özbekistanlı öğretimüyesi Kutlukhan arkadaşımızla davete icabet ettik.

Yatsı namazını, ev sahibini imamete geçirerek cemaat halinde eda ettik. Sevgili imamımızın kıraatinde birçok yanlış vardı. Ama bellietmedik ve uyku vakti gelip de o odamız-

dan ayrılınca, namazımızı tekrar kılmıştık. Kendi aramızda konunun tahlilini yaparken, Kutluk Han Bey: "Kusura bakmayın hocalar; Bu milletin üzerinden yetmiş yıl her gün materyalizm silindirleri gelip geçti. Yine de maşallah iyi dayandılar. Baksanıza, Türkiye'de bir avuç ne idüğü belirsiz var da, etrafı hallaç pamuğu gibi atıyorlar. Bu millet gene iyi dayandı. İnşallah zamanla çok güzel günler göreceğiz." deyişini unutamam. Bizim mahcubiyetle başımı önümüze eğip, sözüne hak verişimize dair başımızı sallarken o sözünü şöyle tamamlamıştı. "Komünizm, öyle belalı ve bereketsiz bir düzendir (daha doğrusu düzensizlik-

tir) ki, Sahra-yı Kebir'de uygulanmaya başlanılsa, ertesi gün orada kum kıtlığı, kum yokluğu, kum sıkıntısı başlar."

Elhasılı Türk İlleri, maddesiyle, mânâsıyla muhteşem bir medeniyetin eserlerini her şeye rağmen yaşatmaya, taşımaya, devam ediyor. Küllerinden yeniden doğuyorlar. Yetmiş yıl Komünizm felâketiyle kaybettiklerini toplamak, inşa ve telâfi etmek için var güçleriyle çalışıyorlar. Mevlâ yardımcıları olsun.

Hatice TEKİN

DOMALAN VAR MI DOMALAN?

Bugün sırf acemhalılarını görmek için Mihrabat'a çıktım. Sanırım herkesçe bilinen Kanlıca'nın sırtları diye tarif etmek en kolay. Eskiden nasıldı bilemiyorum ama şimdi bile İstanbul'un en büyük korularından birisi.

Kanlıca'daki fenere sırtını verip yolun karşısında girilemezmiş gibi görünen dar yokuştan, istenirse yürüyerek, istenirse de arabayla iki dakikada ulaşabilir oraya. El değmemişi makbul olsa da her bir noktasına güzelce dokunulmuş bu koruyu seviyorum.

İstanbul'da son yılların Bahar geleneği şöyle: Nisan ayı lale zamanı. Bulunan her toprak parçası bir iki gün içinde rengârenk bir tarlaya dönüştürülüyor. Bizler de garip bir açlıkla, ekilen her bir fidanı görme telaşına düşüp kâh Çamlıca'ya çıkıyor kâh Emirgan'a gidiyoruz. Lalelerin yüzü buruştuğu anda başlar yukarı kaldırılıyor. Şimdi Mayıs, erguvan zamanı. Gözler tazecik yeşilliğin arasında o muazzam tonu arıyor. Ve yine garip bir açlıkla, erguvan ağaçlarının hepsini birden görme telaşına düşüp boğazdaki tekne turlarından birine katılıyor. Ağaç tepelerini seyretmekten yorulan başlar ay sonuna doğru yeniden eğiliyor. Haziran, acemhalısı zamanı. Kış boyunca varlığını yeşil olarak koruyan bu arsız bitki, bir kere kök salmaya görsün. Sonrasında basmaya kıyamayacağınız bir hali gibi döşeniyor ayaklar altına. Koyu pembe çiçekler açtığında fark ediliyor ki, yerlerde sürünmeye değil yamaçlardan akmaya layık.

İşte Mihrabat Korusu'nun yamaçları kaplayan, metrelerce yükseklikten aşağıya dökülüp yanımıza kadar gelen acem-

halıları, yüzyıllık ağaçları, evcil sincapları, neşeli kuşları; aşağıda Kanlıca Koyu, karşıda Boğaz Köprüleri... Bu manzara karşısında İstanbul'a âşık olmamak mümkün değil.

Değil tabii ama masaya gelen salata tabağıyla birlikte memleketim geldi aklıma. Burnumun direği sızladı. Bu cennet köşede gurbete düştüm.

Adını bilmediğim ağaçların koyu gölgesinde değil, mis kokulu iğde ağaçlarının yumuşak koynunda oturmak istiyorum. Ne ağaçların ne çiçeklerin kokusu tanıdık. Ben iğdeleri koklamayı, reyhanların kafasını okşamayı, ihlamur toprakları hapsirmeyi özledim.

Hem bu sene hiç leylek görmedim. Niye burada yoklar? Bu öten kuş bana yabancı. Hayırlı kuşun sesiyle düşünmeli, pahunun sesiyle ağlamalı. Sonra tuğ gibi uzun gagası, başında sultanî sorgucuyla bir ibibiği kızdırmalı: "İbibik, gubibik / Nerdesin? / Puştada / Ne yersin? / Kızılık..."

Domalanı, şeker armudunu, üzüm eriğini, musafdeste kayısısını, selbasan divleklerini, nerede bulacağım ben? Ya tabağımdaki yemek? Bahara hiç yakışmıyor. Şimdi kıra çıkmalı. Güneyik, acımarul, sirken, tekesakalı toplayıp bol suda çırpa çırpa yıkamalı. Yanında soğan kabuğuyla kaynatarak kahverenginin en tatlı tonuna boyadığımız top yumurtayı, göksoğanı tuza basa basa yemeli. Şifa niyetine...

Bütün bunların sebebi gâvurdağı salata üzerindeki yeşil soğanlardı. Beyazını atıp yeşilini koymuşlar içine. Nerede bu naylon gibi yeşillikler, nerede Meram'ın, Dere'nin, Çayırbağı'nın beyaz baldırlı, gevrek, sulu göksoğanları?